

Regeringens proposition

1975/76: 182

om information, utbildning och forskning rörande medbestämmande i arbetslivet m. m.;

beslutad den 18 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

INGEMUND BENGTTSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås stöd till information, utbildning och forskning med anledning av samtidigt föreslagen lagstiftning om medbestämmande i arbetslivet och styrelserepresentation för de anställda. För ändamålet föreslås att arbetarskyddsavgiften från och med år 1977 höjs från nuvarande 0,10 till 0,17 % under åren 1977—1979. Avsikten är att avgiften därefter skall utgå med 0,15 %.

Stödet till information och utbildning föreslås utgå till organisationerna på arbetsmarknaden i förhållande till antalet anställda resp. antalet medlemmar. Bidrag till arbetsgivarorganisationerna föreslås utgå endast under år 1977, medan bidrag till de fackliga organisationerna föreslås utgå även därefter. Arbetarskyddsfonden föreslås få vidgade uppgifter genom att utöver stöd till forskning och utbildning rörande arbetsmiljöproblem ge stöd även till forskning om medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt. I detta syfte föreslås att ett särskilt forskningsinstitut kallat centrum för arbetslivsfrågor inrättas. Forskningen vid institutet inriktas på arbetsmarknadsparternas behov av praktiskt utrednings- och utvecklingsarbete.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1971: 282) om arbetarskyddsavgift

Härigenom föreskrives att 1, 3 och 4 §§ lagen (1971: 282) om arbetarskyddsavgift skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Arbetsgivaravgift som bidrag till arbetarskydd (arbetarskyddsavgift) erläggs enligt denna lag.

Arbetsgivaravgift som bidrag till arbetarskydd *samt till forskning, utveckling, utbildning och upplysning beträffande arbetslivs- och inflytande frågor* (arbetarskyddsavgift) erläggs enligt denna lag.

3 §¹

Arbetsgivare erlägger årligen arbetarskyddsavgift med belopp som motsvarar *en tiondels* procent av vad arbetsgivaren under året utgivit som lön i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad.

Arbetsgivare erlägger årligen arbetarskyddsavgift med belopp som motsvarar *sjutton hundra*delars procent av vad arbetsgivaren under året utgivit som lön i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad.

Vid beräkningen av avgiften tages icke hänsyn till arbetstagare, vars lön under året understigit femhundra kronor. Vidare bortses vid denna beräkning från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger uppbära enligt bestämmelserna i 3 kap. 16 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare utgivit till hemmavarande barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

4 §²

Av arbetarskyddsavgiften skall en fjärdedel utgöra bidrag till statsverkets kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet och tre fjärdedelar bidrag till kostnader i övrigt för forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd ävensom till kostnader för skyddsarbete som

Av arbetarskyddsavgiften skall femton procent utgöra bidrag till statsverkets kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet.

Aterstoden skall utgöra bidrag till

1. kostnader i övrigt för forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande

¹ Senaste lydelse 1975: 321.

² Senaste lydelse 1974: 796.

Nuvarande lydelse

utföres av skyddsombud som utsetts enligt 40 § tredje stycket arbetarskyddslagen (1949: 1). Den sistnämnda delen skall föras till en fond, benämnd arbetarskyddsfonden, som förvaltas enligt grunder som regeringen fastställer.

Föreslagen lydelse

arbetarskydd,

2. kostnader för forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt,

3. kostnader för skyddsarbete som utföres av skyddsombud som har utsetts enligt 40 § tredje stycket arbetarskyddslagen (1949: 1),

4. kostnader för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda.

Den del av arbetarskyddsavgiften som avses i andra stycket skall föras till en fond, benämnd arbetarskyddsfonden. Fonden förvaltas enligt grunder som regeringen fastställer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977

Äldre bestämmelser gäller alltså i fråga om avgift för tid före ikraftträdandet.

Utdrag

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET PROTOKOLL

vid regeringssammanträde
1976-03-18

Närvarande: statsminister Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Feldt, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallen, Peterson

Föredragande: statsrådet Bengtsson

Proposition om information, utbildning och forskning rörande medbestämmande i arbetslivet m. m.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för inrikesdepartementet den 28 december 1971 tolv sakkunniga¹ för en allmän översyn av arbetsfredslagstiftningen. De sakkunniga antog namnet arbetsrättskommittén. Genom tilläggsdirektiv den 20 december 1974 utvidgades kommitténs uppdrag till att omfatta även en undersökning rörande dels information och utbildning med anledning av kommitténs reformförslag, dels frågor om politisk verksamhet på arbetsplatsen.

Kommittén avlämnade sitt huvudbetänkande (SOU 1975: 1) Demokrati på arbetsplatsen den 16 januari 1975 med förslag till ny övergripande arbetsrättslig lagstiftning. Den 13 november 1975 överlämnade de sakkunniga sitt slutbetänkande (DsA 1975: 11) Information och utbildning kring arbetsrättsreformen, Politisk verksamhet på arbetsplatserna. Detta betänkande har inte remissbehandlats.

Frågan om beteendevetenskaplig arbetslivsforskning har varit föremål för statsmakternas intresse under flera år. Efter en uppvaktning hos dåvarande chefen för industridepartementet och statsrådet Löfberg år 1971 utreddes frågan översiktligt av statskontoret på regeringens

¹ Framlidne landshövdingen Kurt Nordgren, ordförande, statssekreteraren Arne Aldestam, direktören Lennart Bratt, dåvarande förbundsjuristen, rådmannen Sten Edlund, riksdagsledamöterna Bernt Ekinge, Arne Fransson, Stig Gustavsson, Lilly Hansson och Sven Lindberg, direktören Gunnar Lindström, dåvarande förbundsordföranden Åke Nilsson samt riksdagsmannen Gunnar Oskarson

Den 29 januari 1974 entledigades Nilsson och ersattes med andre ordföranden i LO Lars Westerberg.

Till ny ordförande efter avlidne landshövdingen Kurt Nordgren förordnades den 3 januari 1975 förre förbundsordföranden Åke Nilsson.

uppdrag. Sedan frågan på nytt aktualiserats tillkallade chefen för industridepartementet med stöd av regeringens bemyndigande den 26 maj 1972 en särskild utredningsman¹ att göra en utredning angående den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Den sakkunnige avlämnade sitt betänkande (SOU 1973: 55) Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning den 18 december 1973.

Efter remiss har yttranden över det sist nämnda betänkandet avgetts av arbetarskyddsstyrelsen, styrelsen för arbetarskyddsfonden, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), universitetskanslersämbetet (UKÄ) med bifogande av yttranden från universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå, Tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, högskolan i Linköping, samt organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), styrelsen för teknisk utveckling, statens råd för samhällsforskning, institutet för social forskning (SOFI), statens personalnämnd, arbetsmiljöutredningen, forskningsrådsutredningen, Ingenjörsvetenskapsakademien, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Personaladministrativa rådet (PA-rådet), psykotekniska institutet, Statsföretagens förhandlingsorganisation, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO),² Sveriges personaladministrativa förening, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges sociologförbund och Forum för participationsforskning.

Ärendet har senare överfört till arbetsmarknadsdepartementet.

2 Information och utbildning

2.1 Gällande ordning

För facklig information och utbildning utgår bidrag enligt bestämmelserna i förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1974: 455, ändrad senast 1975: 889). Statsbidrag utgår till studiecirklar i allmänhet med högst 75 % av de bidragsgrundande kostnaderna. För allmänna studiecirklar utgår bidraget till kostnaderna för ledare och studiematerial för varje studietimme högst 38 kr.

För allmänna studiecirklar i vissa ämnen, s. k. prioriterade studiecirklar, utgår ett tilläggsbidrag med 15 kr. per studietimme. Prioriterade studiecirklar är bl. a. sådana som har till syfte att meddela facklig utbildning. Ytterligare bidrag för arvode, resekostnad m. m. för expertmedverkan i allmän studiecirkel kan utgå. Riksdagen har för budgetåret 1975/76 anslagit 316 milj. kr. i bidrag till studiecirkelverksamhet. För

¹ Dåvarande generaldirektören Otto Westling.

² Numera Centralorganisationen SACO/SR.

1976/77 föreslås 443 milj. kr., vilket bl. a. medger en höjning av statsbidraget till allmänna cirklar med 4 kr. per studietimme.

Facklig utbildning i studiecirkelform bedrivs främst inom Arbetarnas bildningsförbund (ABF) och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), genom dessa studieförbunds anknnytning till LO och TCO. Ett ökat intresse för facklig utbildning kan förmärkas även inom andra studieförbund, bl. a. inom Folkuniversitet, som inlett ett närmare samarbete med SACO/SR. Totalt omfattade den fackliga studieverksamheten inom ABF och TBV under senaste verksamhetsåret 80 000 resp. 43 000 personer.

Till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet utgår statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1970/71. Anslaget för budgetåret 1975/76 uppgår till 12 655 000 kr. och föreslås för budgetåret 1976/77 bli 18 553 000 kr. Enligt bestämmelserna i förordningen (1970: 272) om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet (ändrad senast 1975: 217) utgår statsbidrag till kostnader för undervisning, resor och inackordering. Regeringen föreslår i budgetpropositionen (1975/76: 100) att bidraget till inackordering höjs från 45 till 65 kr. per dygn och att bidraget till undervisningskostnaderna höjs från högst 115 till högst 135 kr. per elevvecka. För innevarande budgetår planeras kursverksamhet omfatta i runda tal 650 kurser, 4 900 kursdagar och 20 000 kursdeltagare.

I samband med behandlingen av propositionen (1973: 130) Åtgärder för bättre arbetsmiljö anslöt sig riksdagen till principen att arbetsgivarnas kostnadsansvar för skyddsombudens utbildning inte bara bör omfatta de direkta utbildningskostnaderna som finansieras kollektivt genom arbetarskyddsavgiften utan även inbegripa att utbildningen sker på betald arbetstid eller ersätts som om den fullgjorts på betald arbetstid.

Fr. o. m. den 1 januari 1974 höjdes arbetarskyddsavgiften från 0,05 till 0,10 % för att möjliggöra en intensifierad utbildning av skyddsombuden.

I överenskommelser mellan SAF, LO och privattjänstemannakartellen (PTK) slogs fast att utbildningen skulle ske på arbetstid och att företaget skulle utge ersättning för förlorad arbetsinkomst. De direkta kostnaderna för utbildningsverksamheten under åren 1974 och 1975 uppskattas av Arbetarskyddsnämnden till ca. 50 milj. kr.

Statligt stöd utgår för utbildning beträffande de anställdas representanter i företagens och myndigheternas styrelser stöds enligt statsmakternas beslut (prop. 1973: 130, SOU, 1973: 25, rskr 1973: 290). Ett belopp på 10 milj. kr. har reserverats för utbildning för representanterna i företagens styrelser under tiden den 1 januari 1973—den 30 juni 1976. I en överenskommelse i utbildnings- och ersättningsfrågor som träffats mellan SAF, LO och PTK rekommenderas företagen att ge ledighet

med ersättning för förlorad arbetsinkomst till två styrelseledamöter under vardera fyra veckor. Under förutsättning att ledamöterna är anställda i företaget eller koncernen skall de också beredas ledighet utan löneavdrag för deltagande i styrelsesammanträden och för resor och förberedelser i förbindelse därmed. Liknande överenskommelser har träffats av de fackliga organisationerna med Kooperationens förhandlingsorganisation och Statsföretagens förhandlingsorganisation.

Enligt lagen (1974: 358) om facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen (ändrad senast 1975: 356) skall varje form av utbildning som har direkt betydelse för verksamheten på arbetsplatsen ge rätt till betald ledighet.

I sammanhanget kan också nämnas att arbetsgivaravgift uttages för att finansiera den nya arbetsmarknadsutbildningsfonden samt det nya vuxenutbildningsstödet.

På grundval av statsmakternas beslut år 1972 (prop. 1972: 116, NU 1972: 62, rskr 1972: 340) pågår enligt lagen (1972: 829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar under perioden den 1 april 1973—den 30 juni 1976 en försöksverksamhet med styrelserepresentation för arbetstagare i aktiebolag och ekonomiska föreningar med minst 100 anställda. Vidare pågår enligt lagen (1973: 1093) om styrelserepresentation för de anställda i bankinstitut och försäkringsbolag under tiden den 1 januari 1974—den 30 juni 1976 en motsvarande försöksverksamhet för de anställda i banker, försäkringsbolag m. fl. med minst 50 anställda (prop. 1973: 186, InU 1973: 38, rskr 1973: 373). Försöksverksamheten har medfört ett relativt omfattande utbildningsbehov. Detta har till övervägande del tillgodosetts av de större fackliga organisationerna. För LO-området omfattar utbildningen fyra internatveckor per deltagare medan TCO har en internatutbildning i tre skeden om sammantaget åtta dagar varvade med självstudier. Sammanlagt har organisationerna hittills utbildat totalt ca 2 400 anställda med styrelsuppgifter. Bidrag till utbildningskostnaderna har utgått genom att viss del av de medel som tillförts arbetarskyddsfonden genom arbetarskyddsavgiften för år 1974 har fått disponeras för ändamålet (prop. 1973: 130, SoU 1973: 25, rskr 1973: 290). Det avsatta beloppet, som motsvarar 0,01 % av löneunderlaget, uppgår f. n. till 9,8 milj. kr. inkl. ränta. Bidrag har utgått med 75 % av organisationernas kostnader för utbildningen. Vid försöksperiodens utgång beräknas ca 3 milj. kr. av de avsatta medlen finnas kvar.

2.2 Betänkandet

Arbetsrättskommittén föreslår en statlig informationskampanj i nära anslutning till att riksdagen våren 1976 fattar beslut om ny lagstiftning på arbetsrättens område. Arbetsmarknadsdepartementet bör enligt förslaget bli huvudman för kampanjen och kontakt skall hållas med arbets-

marknadens parter genom att departementet utser en särskild rådgivande referensgrupp.

I fråga om utbildningen i anslutning till arbetsrättsreformen betonar kommittén svårigheterna att bilda sig en säker uppfattning om hur verksamheten bör läggas upp och vilken omfattning den bör ha. Kommittén inskränker sig därför till att ta upp vissa grundläggande frågor, främst angående vem som bör ha ansvaret för det praktiska genomförandet av verksamheten och hur ett stöd från samhällets sida bör vara beskaffat. Det anges i allt väsentligt vara arbetsmarknadsparternas sak att organisera och genomföra utbildningsverksamheten. För att detta skall bli möjligt kommer emellertid organisationerna att vara i behov av betydande ekonomiskt stöd.

Enligt uppgifter i betänkandet uppgår det totala antalet fackliga förtroendemän i landet till närmare 300 000, och av dessa nyväljs uppskattningsvis 20 % årligen. I fråga om utbildning och information rörande den nya lagstiftningen lämnas följande uppgifter.

Inom LO räknar man med att under en treårsperiod nå åtminstone 100 000 av de ca 200 000 förtroendevalda med cirkelverksamhet och en halv miljon medlemmar med andra medlemsaktiviteter. Den grundläggande utbildningen kring reformen som sådan skall enligt föreliggande preliminära planer byggas på med ämnesutbildning i studiecirkelform. De ämnesområden som här blir aktuella är t. ex. personalpolitik, arbetsledning och arbetsorganisation, arbetsmiljö och hälsovård, företagsledning och förvaltning. Denna verksamhet väntas bli förhållandevis långsiktig. Man tänker sig att årligen söka nå omkring 60 000 lokala styrelseledamöter samt förtroendevalda med andra uppgifter genom 12 000 studiecirkel.

På TCO:s område pågår planeringsarbete av motsvarande karaktär och med liknande målsättningar. Under en femårsperiod vill man årligen söka nå 20 000 förtroendevalda med grundläggande utbildning i studiecirkelform. Vid sidan härav skall liksom på LO-området ske handledarutbildning och ämnesutbildning vid längre kurser i internatform. Här arbetar man preliminärt med deltagarantalet 3 000 resp. 10 000 under en femårsperiod.

Inom SACO/SR planeras också en utvidgning av den fackliga utbildningsverksamheten med inriktning på former som i mycket liknar dem som tillämpas av LO och TCO. Man tänker sig en facklig utbildningsverksamhet som över en treårsperiod skall omfatta närmare 15 000 deltagare.

Liksom när det gäller arbetstagarnas organisationer framstår det enligt kommittén som en naturlig och viktig uppgift för arbetsgivarorganisationerna att informera sina medlemmar om den arbetsrättsliga reformen och att biträda dem i frågor som föräns av reformen och därav föränsledda kollektivavtal. De flesta organisationer och institutio-

ner på arbetsgivarsidan som bedriver utbildningsverksamhet sägs också ha inlett planeringsarbete för den verksamhet som blir nödvändig i samband med arbetsrättsreformen. Detta gäller inte minst SAF, som bland annat planerar en omfattande konferensverksamhet för att informera om reformen. Även andra näringslivsorganisationer avser att medverka. Sveriges hantverks- och industriorganisation planerar informationsverksamhet vilken kommer att genomföras genom branschförbunden, länsdistrikten och de lokala hantverks- och industriföreningarna. Motsvarande planeringsarbete har inletts av den offentliga sektorns arbetsgivare.

Kommittén föreslår mot bakgrund av lämnade uppgifter att bidrag av allmänna medel skall kunna utgå till organisationer som genomför utbildning. Dessa bidrag skall enligt förslaget finansieras genom att den allmänna arbetsgivaravgiften höjs från och med den 1 juli 1976 med 0.05 %. Höjningen beräknas inbringa omkring 55 milj. kr. Arbetarskyddsfonden föreslås tills vidare få ansvaret för administration och beslut i bidragshänseenden.

3 Forskning

3.1 Gällande ordning

Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning bedrivs inom universitetens ram främst inom områdena psykologi, pedagogik, sociologi och företagsekonomi. Fasta tjänster med föreskriven inriktning på arbetslivsforskning finns inte. I årets budgetproposition (prop. 1975/76: 100 bil. 10 s. 334) föreslås dock att vissa sådana tjänster inrättas. Vid de psykologiska institutionerna finns några högre tjänster med inriktning mot tillämpad psykologi, till vilket område även arbetspsykologin räknas. Vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna finns två professurer med en markerad inriktning mot arbetslivsforskningsområdet, en i psykologi och en i sociologi, båda vid Göteborgs universitet. Vid Handelshögskolan i Stockholm finns en personlig professur i socialpsykologi med personaladministration.

Statens råd för samhällsforskning bekostar två särskilda forskartjänster med inriktning på arbetslivsforskning, en i arbetssociologi med inriktning på arbetsmarknadsfrågor och en i arbetspsykologi med socialpsykologisk inriktning.

I viss utsträckning utförs beteendevetenskaplig arbetslivsforskning som nämnts inom universiteten, exempelvis av universitetslektorer och av personer som tillfälligt knyts till institutionerna. Därtill kommer studerande på olika nivåer som bedriver forskning i anslutning till sina studier.

Vid sidan av de samhällsvetenskapliga institutionerna finns emellertid särskilda forskningsinstitut som inriktar sitt arbete på arbetslivsfrågor.

Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet bedriver forskning och konsultverksamhet inom det arbetspsykologiska området. Institutet för social forskning inriktar sitt arbete främst på socialpolitisk forskning och arbetsmarknadsforskning. Inom arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning finns en särskild arbetspsykologisk enhet. Andra institutioner som bedriver forskning och utvecklingsarbete inom arbetslivsområdet är statens arbetsklirik, laboratoriet för klinisk stressforskning samt styrelsens för teknisk utveckling grupp för ergonomisk forskning och utvecklingsarbete.

Utöver de offentliga institutionerna finns ett antal privata forsknings- och konsultföretag som bedriver forsknings- och utvecklingsarbete inom det beteendevetenskapliga området. Den mest intressanta i sammanhanget är stiftelsen Personaladministrativa Rådet, PA-rådet. Rådet bildades av SAF år 1952. Numera är förutom SAF även LO och TCO företrädare i PA-rådets styrelse. I PA-rådets rådsförsamling, som beslutar om verksamhetens inriktning och omfattning, är förutom de större huvudorganisationerna på arbetsgivar- och arbetstagsarsidan även stat, kommun och vissa forskningsinstitutioner representerade.

I samband med det ökande intresset för demokratisering av arbetslivet under slutet av 1960-talet inrättade parterna på skilda avtalsområden särskilda utvecklingsgrupper med uppgift att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete. LO, TCO och SAF inrättade Utvecklingsrådet, som har en särskild avdelning för forskning. På det statliga området inrättades delegationen för förvaltningsdemokrati (DEFF) för de statliga myndigheterna och företagsdemokratidelegationen för de statliga bolagens område. Inom kommunal- och landstingsområdena har s. k. centrala råd inrättats. Även på det kooperativa avtalsområdet finns motsvarande utvecklingsorgan. Dessa utvecklingsgrupper har knutit forskare till sig i olika former. I några fall har expertpersonal anställt av utvecklingsgrupperna. I andra fall har experter från universiteten eller från konsultföretag anlitats. Sammanlagt har ett 50-tal experter engagerats i detta utvecklingsarbete.

Flera statliga organ lämnar anslag till arbetslivsforskning. Den största anslagsgivaren är arbetarskyddsfonden. Fonden tillkom år 1972 och tillförs medel genom en arbetarskyddsavgift. Fonden har till uppgift att stödja sådan forskning och utveckling samt utbildning och upplysning som kan motverka uppkomsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa eller förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa och säkerhet i arbetet. Anslag till forskning och utveckling skall främst avse sådana projekt som kan väntas få praktisk betydelse inom arbetslivet. Fondens styrelse beslöt redan under det första verksamhetsåret att inleda ett programarbete för fondens insatser inom ett begränsat antal områden som ansågs särskilt angelägna. Inledningsvis upprättades program för fyra områden nämligen arbetstidsfrågor, kemiska hälso-

risker, olycksfall samt branschutredningar. Senare har arbetet inom de prioriterade områdena breddats. Fonden arbetar både som mottagare av utifrån initierade anslagsansökningar och genom att själv intressera forskare för projekt som fonden anser angelägna. Under år 1975 tillfördes fonden 90 milj. kr.

Vid sidan av arbetarskyddsfonden finns även andra anslagsgivare till arbetslivsforskningen. Statens råd för samhällsforskning finansierar bl. a. ett antal särskilda forskartjänster varav två avser arbetslivsforskning. Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond skall i sin anslagsbeviljning ge företräde åt forskningsområden som ej är så väl tillgodosedda på annat sätt. Riksbanksfonden har under senare år anslagit ca 2 milj. kr. årligen till arbetslivsinriktade projekt. Styrelsen för teknisk utveckling har inom ramen för området socialteknik, delområdet arbetsmiljöteknik anslagit medel för forskning som avser att förbättra den fysiska arbetsmiljön.

Förutom de statliga anslagen till arbetslivsforskningen förekommer också privata anslag. Främst skall nämnas SAF:s årliga anslag till PA-rådet, för närvarande uppgående till 2,5 milj. kr. årligen, samt de bidrag som SAF, LO och TCO ger till den företagsdemokratiska försöksverksamhet som bedrivs i Utvecklingsrådets regi.

3.2 Betänkandet

Övervägandena i betänkandet (SOU 1973: 55) Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning berör åtgärder i följande hänseenden. Ett särskilt forskningsinstitut föreslås bli inrättat. Forskningen vid universitet och högskolor rörande arbetslivsfrågor föreslås bli förstärkt. Arbetarskyddsfondens programansvar föreslås breddat.

Det föreslagna institutet skall vara ett centralt organ under samhällets och arbetsmarknadsorganisationernas ledning för beteendevetenskaplig forskning och utveckling. Institutet skall ha till uppgift att — vid sidan av egen forskningsverksamhet — verka för att arbetslivsforskningens rön kommer till praktisk tillämpning. Det skall samverka med övriga offentliga institutioner som bedriver arbetslivsforskning samt med sådan konsulterande verksamhet som bedrivs eller stöds av arbetsmarknadsorganisationerna. Arbetet skall ha sin tyngdpunkt i frågor som gäller individen i arbetslivet, arbetsorganisationen och dess funktionssätt, samt i individens problem på arbetsmarknaden. Vidare bör arbetet inriktas på problemlösande snarare än problembelysande och problemgenererande forskning.

Institutet, som avses få en fristående ställning, föreslås formellt bli utformat som en stiftelse med SAF och staten som stiftare. Utöver stiftarna bör även arbetstagarorganisationerna vara representerade i styrelsen för institutet. Delar av nuvarande PA-rådet skall enligt förslaget övertas av institutet och utgöra grunden för detta. Basfinansieringen skall stiftarna svara för. Institutet bör enligt utredningsmannen ha möj-

lighet såväl att söka forskningsmedel från andra organ som att för egen del lämna anslag till projekt inom ramen för av "arbetsmarknadsparterna bedriven konsultationsverksamhet", dvs. främst PA-rådet.

Utredningsmannen tar inte ställning i detalj till hur institutets organisation skall vara utformad. Han bedömer dock att institutet i inledningsskedet bör ha ett femtontal fast anställda forskare och ett tjugotal projektbundna forskare. Därtill kommer personal för administrativa uppgifter samt för information och dokumentation. Den senare verksamheten avses byggas upp genom överföring av PA-rådets informations- och dokumentationsavdelning. De anslag som fordras för denna personalstyrka beräknas till ca 6 milj. kr.

I betänkandet diskuteras vidare möjligheten att bygga ut den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen inom universitet och högskolor genom att inrätta fasta forskar- och lärartjänster, inriktade på sådan forskning. Med hänsyn till det pågående arbetet i UKÄ:s samrådsgrupp för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning begränsar sig utredningsmannen till att starkt betona behovet av resurser för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning inom universitet och högskolor.

I betänkandet konstateras att arbetarskyddsfonden är "samhällets centrala organ för programarbete och anslagsfördelning för den forskning som avser individen i arbetet". Fondens ansvarsområde anges böra innefatta även de beteendevetenskapliga aspekterna inom angivna forskningsområde. Fonden bör m. a. o. vara ett sammanhållande organ för all forskning rörande individens problem i arbetslivet. Utredningsmannen betonar dock samtidigt, att det är angeläget att arbetslivsforskningen även framgent skall kunna finansieras och bedrivas också av andra organ såsom statens råd för samhällsforskning, riksbanksfonden, arbetsmarknadsdepartementets expertgrupper och styrelsen för teknisk utveckling.

4 Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser däribland *LO*, *TCO* och *SAF* har reagerat positivt på förslaget om inrättande av ett institut för arbetslivsforskning. Ett tiotal remissinstanser — bl. a. *statskontoret*, *RRV* och *SOFI* — avvisar förslaget med hänvisning till möjligheterna att anknyta den tänkta verksamheten till någon redan existerande institution. Över lag ställer man sig positiv till en ökad satsning på beteendevetenskaplig forskning och understryker universitetens roll i sammanhanget. Många anser avgränsningen av det tänkta institutets verksamhetsområde liksom relationerna till det nuvarande PA-rådet ofullständigt utredda och oklara.

Arbetarskyddsstyrelsen stödjer tanken på att ett fristående institut

inrättas men anser sig inte kunna ta närmare ställning, eftersom det material som utredningen redovisar är allt för ofullständigt. *Arbetskyddsfondens styrelse* stödjer utredningens förslag men framhåller att fonden inte utan en förstärkning av sina resurser kan vidga sin verksamhet.

Statskontoret stödjer förslaget att styrelsen för arbetskyddsfonden skall få ett programansvar för det aktuella forskningsområdet. Däremot kan statskontoret inte tillstyrka att ett särskilt institut för arbetslivsforskning inrättas. *RRV* förordar att en anknytning av den föreslagna forskningen till arbetskyddsstyrelsen i första hand provas.

UKÄ har till sitt remissvar bifogat yttranden från universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, högskolan i Linköping, samt organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland. *UKÄ* tillstyrker utredningens förslag och menar att det forsknings- och utvecklingsarbete som avses bedrivs i det föreslagna institutets regi i största möjliga utsträckning bör förläggas till institutioner vid universitet och högskolor.

LO ansluter sig i stort till förslaget men har invändningar att anföra på flera viktiga punkter. Det föreslagna institutet bör företrädesvis finansieras helt av statliga medel, staten bör i styrelsen företräda ett allmänt samhällsintresse snarare än staten som arbetsgivare, och vidare bör *PA-rådet* inte få några andra relationer till det föreslagna institutet än andra konsultföretag.

PA-rådet liksom *rådets anställda* instämmer i utredningens förslag och understryker vikten av att ett nära samarbete etableras mellan rådet och det föreslagna institutet. Även *SAF* ansluter sig till förslaget och föreslår att förhandlingar upptas mellan staten och *PA-rådet* och dess huvudmän angående formerna för den förändring som förslaget innebär för *PA-rådet*.

Svenska kommunförbundet, *Landstingsförbundet* och *SACO* ansluter sig i stort till utredningens förslag men anför avvikande synpunkter bl. a. vad gäller styrelsens sammansättning. *TCO* instämmer i utredningens förslag i alla delar.

Inrättande av ett forskningsinstitut

Förslaget att inrätta ett fristående institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning godtas av flertalet remissinstanser, däribland *LO*, *SAF* och *TCO*. Ett tiotal remissinstanser av vilka kan nämnas *statskontoret*, *RRV* och *SOFI* avstyrker förslaget och pekar på att utredningen inte på ett tillfredsställande sätt utrett möjligheterna till en anknytning till redan existerande statlig verksamhet på det sätt utredningsdirektiven anger.

Som alternativ pekar *statskontoret* och *Forum för participationsforsk-*

ning på anknytning till SOFI. RRV och Psykotekniska institutet föreslår anknytning till arbetarskyddsstyrelsen. Företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet förordar en anknytning till arbetarskyddsfonden. Andra förslag är att låta universiteten och högskolorna utföra forskningen.

Vad gäller inriktning av institutets verksamhet anser flera remissinstanser, att utredningen inte på ett tillfredsställande sätt behandlat forskningsområdets avgränsning. Göteborgs universitets samhällsvetenskapliga fakultet anför exempelvis att utredningen saknar en klargörande diskussion av forskningsområdets angränsningar och förhållandet mellan grundforskning och utvecklingsforskning.

Arbetarskyddsfondens styrelse anser att arbetet bör inriktas på individen och närmiljön medan däremot arbetsmarknadsforskning och individens problem på arbetsmarknaden inte bör ingå. UKÄ framhåller det föreslagna institutets starkt tillämpningsinriktade karaktär och anser därmed att det bör kunna vara ett gott komplement till universitetsforskningen. Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet anser att verksamheten även bör innefatta arbetslivets makroaspekter och relationer mellan makro- och mikroaspekter.

Flera remissorgan, däribland statens personalnämnd, arbetarskyddsfondens styrelse och SACO, pekar på svårigheten att skilja mellan problemlösande samt problemgenererande och problembelysande forskning. LO anser att den problemlösande forskningen skall vara institutets huvuduppgift, men att detta inte utesluter insatser även av problembelysande och problemgenererande art. Forum för participationsforskning motsätter sig utredningens uppdelning i mikro- och makroforskning och förordar en helhetssyn och en mellan olika nivåer integrerad forskning.

Majoriteten av remissinstanserna godtar förslaget att staten och SAF gemensamt skall stifta det föreslagna institutet och gemensamt stå för finansieringen. Flera anser emellertid den valda lösningen betänkelig. Statens råd för samhällsforskning anser att det är en allvarlig brist i betänkandet att man inte analyserat de problem som hänger samman med att parterna i institutet skall syssla med kontroversiella och för parterna ytterst vitala frågeställningar, samtidigt som besluten om institutet ligger hos parterna själva. LO anför att det med tanke på institutets karaktär hade varit att föredra att staten finansierar verksamheten i sin helhet. SAF:s medverkan kan medföra att institutets integritet ifrågasätts. LO kan därför endast med tvekan acceptera förslaget och förutsätter då att statens bidrag blir minst dubbelt så stort som SAF:s.

Flera remissinstanser riktar kritik mot förslaget att institutet skall ledas av en styrelse med representanter för staten genom statens personalnämnd och statsföretagens förhandlingsorganisation samt för SAF och arbetstagarorganisationerna. Arbetarskyddsstyrelsen anför att ett bredare ansvar för verksamheten bör komma till uttryck genom att statliga

myndigheter ingår i styrelsen. Även *SOFI* vänder sig mot att staten inte företräds i sin egenskap av representant för allmänintresset. *LO*, *SACO* och *Forum för participationsforskning* för fram samma synpunkt. *De båda kommunförbunden* anför med hänvisning till den kommunala arbetsmarknadens omfattning och betydelse att även den kommunala sektorn bör bli företrädd i institutets styrelse. *UKÄ* och flera av universitetsfakulteterna kräver att även universitetsforskningen blir företrädd i institutets styrelse.

Beträffande relationerna till universitetsforskningen anför *UKÄ* att institutet i största möjliga utsträckning bör förlägga utvecklingsprojekt till universitetsinstitutionerna. Flertalet av universiteten understryker vikten av ett nära samarbete mellan institutet och den forskning och utbildning som bedrivs vid universiteten. Samma uppfattning framförs av bl. a. *statens personalnämnd* och *SACO*. *LO* och *PA-rådet* stödjer utredningens förslag om att forskare skulle kunna dela tjänster mellan institutet och universiteten.

LO instämmer liksom flera andra remissinstanser i förslaget att ge utrymme för praktiker från företag och fackliga organisationer att delta i projektarbetet vid institutet.

Arbetskyddsfondens styrelse betonar vikten av att den informations- och dokumentationsverksamhet som inletts av *PA-rådet* fullföljs, men betonar också särskilt önskvärdheten av att institutet aktivt kan verka för att sprida kännedom till arbetslivet om resultat från forskningsprojekt. Fonden anser också det angeläget att institutet genom uppdragsverksamhet får en kontinuerlig anknytning till det praktiska arbetslivets behov av forskning och utredningar.

Statens personalnämnd menar att konsultarbete är en väsentlig del i att föra ut forskningsresultat och att det därför är angeläget att institutet etablerar ett nära samarbete med bl. a. konsultorganisationer. *Ingenjörsvetenskapsakademien* anför att institutet bör hållas skilt från den konsultverksamhet som i dag bedrivs av *PA-rådet*, medan däremot bl. a. *Kooperativa förbundet* anser att kombinationen av forskning och konsultation har varit en styrka hos *PA-rådet* och att den även bör upprätthållas i institutet. Samma uppfattning förs fram av *PA-rådet*, *PA-rådets personal* m. fl. *SAF* understryker behovet av överföring av forskningsresultaten genom konsultation och utbildning. Institutet bör byggas upp så att denna samverkan säkerställs. *LO* instämmer i det värdefulla i att utvecklingsarbetet förs ut till de berörda i arbetslivet, och att detta kan ske i form av uppdrag av konsultkaraktär. De speciella relationer mellan å ena sidan *PA-rådet* och liknande organisationer med partsrepresentation i ledningen och det föreslagna institutet förutsätter emellertid enligt *LO:s* mening att vissa krav från löntagarsidan uppfylls. *LO* åsyftar därvid inte bara konsultorganets ledning och allmänna politik utan främst vilken typ av uppdrag som prioriteras samt i vilken grad de anställda

och deras fackliga företrädare kan utöva inflytande över konsultuppdragens utformning och utveckling. LO anser inte att PA-rådets konsultverksamhet är så avvikande från andra konsultföretags att det kan anses utgöra grund för att ge PA-rådet speciella relationer till institutet på det sätt som utredningen föreslår.

Beträffande institutets storlek och utformning anför *SOFI* att en omedelbar eller snar rekrytering av 35 forskare är olämplig ur långsiktig synpunkt då det skulle kunna få till följd att den universitetsbaserade forsknings- och utbildningsverksamheten berövas en allt för stor del av forskarna med intresse för tillämpad problemlösande arbetslivsforskning. Liknande synpunkter framförs av *samrådsgruppen för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning* samt *några universitetsfakulteter*. *SACO* finner den föreslagna bemanningen otillräcklig med hänsyn till de stora forskningsbehoven och förutsätter att anslagen successivt ökas.

Arbetslivsforskning vid universitet och högskolor

I betänkandet berörs allmänt behovet av utbyggnad av resurserna för arbetslivsforskningen vid universitet och högskolor, men utan att något konkret förslag lämnas. De remissinstanser som kommenterat synpunkterna ställer sig positiva. Flera remissinstanser, däribland *UKÄ*, flertalet *universitetsfakulteter*, *statens råd för samhällsforskning*, *SOFI*, *LO*, *SAF* och *TCO* ansluter sig till behovet av utbyggnad av universitetsforskningen på det aktuella området. Därvid framhåller flera fakulteter att ett centralt organ inte får utformas så att det utarmar universiteten på kvalificerad personal inom området samt att det föreslagna institutet bör samverka med universitetsforskningen på lämpligt sätt.

Programansvar

Flertalet av de remissinstanser som tagit upp frågan om arbetarskyddsfondens programansvar, ställer sig positiva till att fonden tilldelas ett ansvar för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Till dessa hör *AMS*, *styrelsen för teknisk utveckling* och *TCO*. *Arbetarskyddsfondens styrelse* instämmer i utredningens förslag i detta stycke men ställer sig tveksam till att vidga ansvarsområdet till alla de fält som utredningen föreslår. En eventuell utvidgning av verksamheten kan inte ske utan en förstärkning av fondens resurser. Även *AMS* och *SOFI* instämmer i det lämpliga att vidga fondens programansvar och pekar därvid på att parterna på arbetsmarknaden är representerade i dess styrelse. *LO* ansluter sig till utredningens förslag men understryker att fondens ansvarsområde inte får utvidgas så långt att dess karaktär av en mot de aktuella arbetsmiljöproblemen inriktad forskningsfond går förlorad. Inom fondens verksamhetsområde bör falla problem som rör teknologi, organisation och administration med hänsyn till individens hälsa och möjligheter till arbetstillfredsställelse samt relationerna mellan

individer, individ och grupp samt mellan grupper. Utanför programansvaret bör falla arbetslivets makrostruktur, arbetsmarknadens funktionssätt, intresseorganisationerna samt rent individinriktade frågor.

Mot innehållet i förslaget i denna del uttalar sig *arbetarskyddsstyrelsen*, *arbetsmiljöutredningen* och *ingenjörsvetenskapsakademien*. *Arbetsmiljöutredningen* ställer sig tveksam till att arbetarskyddsfonden tilldelas uppgifter utanför det nuvarande ansvarsområdet.

5 Föredraganden

5.1 Inledning

Arbetslivets villkor har under senare år stått i centrum för reformarbetet. Flera nya lagar har beslutats av riksdagen. Ett genomgående drag i detta reformarbete är betoningen av arbetsmarknadsparternas centrala roll. Vidare stärks de fackliga organisationernas ställning i flera avseenden. Regeringen har i dag till riksdagen överlämnat en proposition om medbestämmande i arbetslivet. Förslaget innebär att möjligheter öppnas för ökat personalinflytande på alla nivåer i företag och myndigheter.

Den föreslagna lagstiftningen syftar främst till att främja kollektivavtal om medbestämmande för de anställda. Arbetstagarinflytandet skall enligt förslaget kunna göras gällande i alla frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, dvs. såväl frågor om arbetsledning som frågor om företagsledning. Arbetstagarorganisationerna föreslås få rätt att använda fackliga stridsåtgärder om kollektivavtal om medbestämmande inte kommer till stånd (kvarlevande stridsrätt).

En annan viktig nyhet är att de fackliga organisationerna får tolkningsföreträde i tvist om arbetskyldighet och inflytandecavtal och att en begränsning sker av arbetsgivarens tolkningsföreträde i lönetvister. Vidare förstärks de fackliga organisationernas ställning i frågor, som inte har reglerats i kollektivavtal, genom nya förhandlingsrättsregler och bestämmelser om förbättrad information om arbetsgivarens verksamhet.

Arbetsrättskommittén framhåller i sitt utredningsbetänkande (DsA 1975: 11) Information och utbildning kring arbetsrättsreformen att en vidsträckt demokratisering av detta slag kräver en aktiv medverkan av så många som möjligt. Jag delar denna uppfattning. En sådan medverkan kan inte komma till stånd utan goda kunskaper om innebörden av lagar och avtal. Men det behov av information och utbildning som den nya lagstiftningen ger upphov till begränsar sig inte till kunskaper om lagen och de därpå grundade avtalen. Det berör också i hög grad de sakfrågor lagen syftar till att ge de anställda inflytande över. Frågor om företagets ledning liksom frågor om arbetets ledning och fördelning har hittills i hög grad varit förbehållna arbetsgivarparten. De personalföre-

trädare som nu med stöd av lag och avtal skall delta i beslutprocessen på skilda nivåer måste få möjligheter att vidga sina kunskaper. Detta innebär i regel inte att de fackliga företrädarna skall skaffa sig samma kompetens som företagens specialister, utan att de skall få möjligheter att på ett effektivt sätt företräda de anställdas intressen. För detta behövs förutom kännedom om den fackliga politiken även en allmän insikt i sakfrågorna. Man kan utgå från att stor vikt kommer att fästas vid inflytandet i frågor som berör den enskildes direkta arbetssituation. Nya och vidgade uppgifter kommer att läggas på de lokala fackliga organisationerna. För att en utveckling med ökat inflytande skall kunna drivas vidare är det också nödvändigt att praktiska erfarenheter från reformarbetet samlas och förs vidare genom en fortgående informations- och utbildningsverksamhet i de fackliga organisationernas regi.

I landet finns drygt 200 000 företag. Ungefär hälften av dessa har mer än en anställd. Därutöver finns ett stort antal offentliga myndigheter. Helt naturligt återfinns merparten av de anställda i de större företagen och myndigheterna. Även om huvudparten av arbetsgivarna har få anställda behöver även de information om den nya arbetsrättsliga lagstiftningen och dess återverkningar på förhållandena i företagen.

Alla anställda måste ges en översiktlig information om arbetsrättsreformen. De som skall medverka i en eller annan egenskap vid utövande av arbetstagarinflytande behöver utbildning för att kunna fylla de uppgifter som kommer att åvila dem. Ungefär var tionde fackföreningsmedlem har ett eller flera fackliga uppdrag, vilket innebär att det finns ca 300 000 fackliga förtroendevalda i landet. Det beräknas att mer än 60 000 förtroendemän nyväljs varje år.

Den nya lagstiftningen har sin grund i fackliga önskemål. Det är därför naturligt att de fackliga organisationerna ges huvudansvaret för den information och utbildning som reformen kräver. Detta ändrar självfallet inte arbetsgivarens ansvar för att dennes företrädare i såväl företag som myndigheter får den information och utbildning som behövs.

Jag delar också utredningens uppfattning att staten bör ta på sig vissa informationsuppgifter i samband med att riksdagen fattar beslut om den föreslagna lagstiftningen om medbestämmande. Kostnaderna för informations- och utbildningsinsatserna bör i enlighet med vad utredningen föreslår huvudsakligen bäras av produktionen. Jag kommer att förorda en höjning av arbetarskyddsavgiften för att delvis täcka kostnaderna härför.

Finansministern har tidigare denna dag och industriministern kommer senare denna dag att förorda att regeringen beslutar om lag om styrelserepresentation för de anställda (prop. 1975/76: 169 samt prop. 1975/76: 166). Jag kommer efter samråd med chefen för finansdepartementet och chefen för industridepartementet att förorda en ytterligare

höjning av arbetarskyddsavgiften för 1977—1979 för att bidra till täckande av kostnaderna för den utbildning reformen kräver.

De förändringar inom arbetslivet som kan väntas bli en följd av den föreslagna lagstiftningen ställer även krav på ökade insatser för forskning och utveckling. Främst bör belysas frågan om hur produktionen skall organiseras för att stå i överensstämmelse med de demokratiska principer som lagförslaget bygger på. Problemen berör såväl företags och myndigheters organisation i stort som arbetsfördelningen mellan enskilda anställda och grupper av anställda.

Den nya lagstiftningen om medbestämmande i arbetslivet avser att bana väg för mer demokratiska sätt att leda och fördela arbetet samt för att organisera arbetet inom företag och myndigheter. Genom de möjligheter till inflytande som lagen avses ge skall de anställda i högre grad själva kunna påverka arbetsinnehåll och arbetsorganisation. Detta förutsätter att de anställda får stöd av en aktiv forsknings- och utvecklingsverksamhet. Det gäller såväl att finna nya former för hur arbeten skall utformas och organiseras som att finna lämpliga metoder för att genomföra dessa förändringar. Den partsgemensamma försöksverksamhet med företagsdemokratiska förändringar som har bedrivits på skilda avtalsområden sedan slutet av 1960-talet har visat på många hinder för en sådan utveckling.

Men det gäller inte bara att finna nya vägar för att organisera arbetet. Med detta måste även följa ändrade metoder för planering, styrning och kontroll. Budget- och resultatredovisning liksom rapportering, uppföljning och utvärdering av produktions- och personalförhållandena kan behöva förändras. De fackliga organisationerna behöver underlag för ställningstaganden när det gäller t. ex. arbetstidens förläggning och val av löneformer.

Huvuddelen av det forskningsarbete jag här har berört har hittills utförts inom högskoleorganisationen. Det är angeläget att denna forskning tillförs ökade resurser. Förslag i detta syfte har förelagts riksdagen under detta riksmöte. I likhet med den sakkunnige som har avgivit betänkandet (SOU 1973: 55) Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning samt huvuddelen av remissinstanserna anser jag att det därutöver behövs en särskild organisation för arbetslivsforskning. Den bör inriktas på arbetsmarknadsparternas behov av praktiskt inriktat forsknings- och utvecklingsarbete. Kostnaderna härför bör liksom vad gäller information och utbildning bäras av produktionen.

5.2 Information och utbildning

Inriktning och omfattning. Arbetsrättskommittén framhåller att information och utbildningsinsatserna kring arbetsrättsreformen måste ges en vid spridning. Jag delar denna uppfattning. Det räcker inte att man når

bara de arbetsgivare som redan har visat intresse för en förnyelse av förhållandena på arbetsplatserna och de arbetstagare som redan är aktiva och intresserade. En demokratisering kräver aktiv medverkan av flertalet anställda såväl män som kvinnor. Vad som behövs är en kraftig breddning och utveckling av den fackliga informationen och utbildningsverksamheten, med sikte inte enbart på att i ett övergångsskede omsätta den arbetsrättsliga reformen i praktiken utan på att skapa förutsättningar för en långsiktig och fortlöpande utveckling av demokratin i arbetslivet.

Statliga informationsinsatser. Statsmakterna har under senare år ägnat ökad uppmärksamhet åt information kring nya lagar och andra samhällsfrågor av mera allmän betydelse. Vid flera tillfällen har omfattande informationsinsatser gjorts i syfte att snabbt sprida kunskap om nya lagar eller andra reformer av större vikt. Inte minst gäller detta de senaste årens reformer på arbetslivets område. Då har också förekommit omfattande informationsinsatser i arbetsmarknadsorganisationernas regi, delvis med stöd från samhället.

Jag delar kommitténs uppfattning, att information om reformen bör spridas genom en statlig informationskampanj. Organisationerna på arbetsmarknaden måste dock, som arbetsrättskommittén påpekar, påta sig huvuddelen av informationen kring arbetsrättsreformen. Den stora täckning de fackliga organisationerna har på den svenska arbetsmarknaden utgör en garanti för spridning till det stora flertalet berörda. Med hänsyn till de fackliga organisationernas planer på information och utbildning anser jag att informationsinsatserna från statens sida bör begränsas.

Parternas informations- och utbildningsinsatser. De fackliga organisationerna har liksom de större studieförbunden redan hunnit långt i sin planering av kommande informations- och utbildningsinsatser beträffande arbetsrättsreformen. Inom såväl LO som TCO och SACO/SR avser man att organisera konferenser på lokal, regional och central nivå i syfte att informera och förbereda senare utbildningsverksamhet. Informations- och studiematerial av olika karaktär kommer att utarbetas.

Som jag nyss har understrukt måste den fackliga informationen och utbildningsverksamheten skapa förutsättningar för en långsiktig och fortlöpande utveckling av demokratin i arbetslivet. Uppgifterna ter sig än större om man tar hänsyn till att antalet förtroendevalda kan väntas växa med den ökade verksamheten på inflytandecområdet, i synnerhet på det lokala planet i företag och förvaltningar. Omsättningen bland fackligt förtroendevalda uppskattas inom fackförbunden till 20 % årligen, vilket ställer krav på information till och utbildning av ständigt nytillkommande fackliga representanter.

Arbetsrättskommittén framhåller att arbetsgivaren eller dennes företrädare inte enbart kan förlita sig på den allmänna kunskap som kan vinnas genom t. ex. den statliga information som planeras. Utbildning

av arbetsgivaren och dennes företrädare ter sig sålunda också som en viktig uppgift, framför allt i ett inledande skede.

SAF:s ledamöter och expert i kommittén har framhållit att det finns risk för onödiga konflikter om partsvis utbildning med ideologiskt grundade synpunkter prioriteras. Därigenom skulle reformens genomförande försvåras. SAF:s representanter förordar i stället gemensam utbildning för parterna.

Jag är inte beredd att mera i detalj föreskriva på vilket sätt organisationerna skall bedriva utbildningen kring den nya arbetsrättsliga lagstiftningen. Jag anser inte heller att statsmakterna bör föreskriva i vilken utsträckning parterna bör samarbeta i informations- och utbildningsfrågor. Frågor som rör formerna för förhandlingar över ett brett fält av arbetslivet måste i hög grad ta sin utgångspunkt i parternas egna bedömningar av sin organisation och sina arbetsmetoder. Det bör därför i första hand åvila parterna själva att med de förutsättningar som ges i det följande, avgöra inriktningen av informations- och utbildningsinsatserna. Jag återkommer i det följande till frågan om finansiering av informationen och utbildningen.

I detta sammanhang vill jag kort redogöra för den inledande utbildningsinsats som staten i egenskap av arbetsgivare avser att genomföra. Den inleds med ett 20-tal centrala veckokurser i statens personalutbildningsnämnds regi. Kurserna vänder sig främst till myndighetsföreträdare i personaladministrativa funktioner inom den statliga sektorn. Utbildningen syftar till att ge deltagarna grundläggande kunskaper om det regelsystem som bär upp arbetsrättsreformen. Kurserna skall vara genomförda före de nya lagarnas ikraftträdande den 1 januari 1977.

En viktig uppgift för kursdeltagarna blir att föra kunskapen vidare till personaladministratörer på alla nivåer inom resp. myndighets område. Detta bör underlättas genom att varje myndighet får informations- och utbildningsmaterial som är avpassat just till den myndigheten. Det faller i första hand på myndigheten att här vidta de åtgärder som behövs.

En viktig aspekt av demokratiseringen av arbetslivet vid sidan av förhållandet arbetsgivare-anställda gäller jämställdheten mellan män och kvinnor. I samband med den ökade aktivitet i de fackliga organisationerna som följer med reformeringen av arbetslivet är det angeläget att uppmärksamma de förhållanden som f. n. försvårar för kvinnor att engagera sig i facklig verksamhet. Eftersom de fackliga organisationerna har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem utgår jag ifrån att de beaktar kvinnornas situation och vidtar åtgärder för att få med fler kvinnor i det fackliga arbetet.

Arbetsrättskommittén fick i uppdrag att särskilt överväga behovet av särskilda åtgärder på mindre arbetsplatser. Det är viktigt att anställda på sådana arbetsplatser får samma inflytande över sin arbetssituation som anställda på större arbetsplatser.

Det finns enligt kommittén ett behov av insatser av uppsökande karaktär för att sprida information om hithörande frågor hos både arbetsgivare och arbetstagare i de mindre företagen. Därvid måste de särskilda problem beaktas som följer av att många mindre företag ligger i orter där kontakterna med arbetsgivarorganisationer och fackliga sammanslutningar är sparsamma och där möjligheterna till deltagande i information och utbildning annars är begränsade. Arbetsrättskommittén bedömer emellertid att arbetsgivarna i mindre företag i betydande utsträckning kan nås av de insatser som görs inom branschorganisationer och motsvarande, i den mån arbetsgivarna inte redan har kontakt med någon arbetsgivarorganisation eller tar en sådan kontakt i samband med att den nya lagstiftningen träder i kraft. Om finansieringsfrågan kan lösas torde dessutom SAF, enligt vad dess representanter i kommittén har låtit förstå, vara beredd att medverka med informationsåtgärder som riktar sig även till arbetsgivare i andra än delägarföretag. Jag delar kommitténs uppfattning att särskilda åtgärder måste till för att garantera att bestämmelsen om den nya lagstiftningen också når de mindre arbetsplatserna. Ekonomiskt stöd till sådana insatser bör ske inom ramen för det stöd jag senare kommer att föreslå.

I arbetsrättskommitténs uppdrag ingick att överväga behovet av särskilda åtgärder för invandrade arbetstagare. Enligt 1970 års folk- och bostadsräkning var hälften av de omkring 400 000 utländska medborgarna i landet förvärvsarbetande, främst med anställningar inom industrin och vissa delar av servicesektorn. Siffran motsvarar omkring 5 % av hela antalet förvärvsarbetande i landet. På många arbetsplatser är dock andelen invandrade arbetstagare betydligt större. Det kan på en del arbetsplatser förekomma att ända upp till hälften av arbetstagarna utgörs av utländska medborgare.

Arbetsrättskommittén poängterar att det är svårt att informera invandrarna i arbetslivsfrågor eftersom de inte har tillräckliga kunskaper i svenska. Härtill kommer att många invandrare har erfarenheter av arbetsmarknaden i hemlandet som kan göra det svårt för dem att tillägna sig traditioner, värderingar och gällande regler på den svenska arbetsmarknaden. Kommittén anser det därför angeläget att dessa synpunkter beaktas vid all verksamhet som gäller information och utbildning som är inriktad på invandrade arbetstagare.

Allmänt sett kan dock invandrarnas behov av information och utbildning knappast anses vara ett annat än det de svenska arbetstagarna har. Anslutningen till de fackliga organisationerna bland invandrarna är väl så hög som bland svenska arbetstagare. I allt väsentligt torde samma former kunna väljas för information till och utbildning av invandrare. Inom den ramen bör emellertid beaktas de särskilda svårigheter som föranleds av skillnader i språk och erfarenhetsmässig bakgrund. Informationsmaterial bör därför översättas till de större invandrarspråken

och utbildningsverksamheten kan i viss utsträckning behöva bedrivas på de språken.

De anställdas fackliga förtroendemän har genom lag och avtal rätt att delta i utbildning av det slag som här avses på betald arbetstid. Huvuddelen av utbildningsinsatserna kommer att riktas till denna grupp. Viss information och utbildning kommer dock att riktas även till övriga anställda. Arbetsrättskommitténs majoritet finner det för sin del naturligt att information och utbildning sker på betald arbetstid. Frågan om ersättning till den som inte är facklig förtroendemän bör enligt kommittémajoriteten lösas förhandlingsvägen, men kan en sådan lösning inte nås bör lagstiftning i någon form komma i fråga. SAF:s företrädare i utredningen reserverar sig mot att kommittén skall göra något uttalande i frågan och anser att frågan bör hänskjutas till förhandling.

För egen del vill jag understryka vikten av att utbildningen rörande de nya reglerna om medbestämmande bedrivs i sådana former att alla berörda nås. Vissa grundläggande bestämmelser bör samtliga anställda vara orienterade om. Det torde ligga i båda parterns intresse att utbildningen får en sådan bredd och kan ske i sådana former att dessa mål uppfylls. Vissa grupper av anställda torde vara svåra att nå med varje form av utbildning om denna sker helt utanför den ordinarie arbetstiden. Bl. a. har anförts svårigheter att få med småbarnsföräldrar i utbildning av detta slag. Jag utgår ifrån att parterna i förhandlingar finner vägar att tillgodose rimliga behov av information och utbildning för dem som inte omfattas av lagen om fackliga förtroendemäns rätt att disponera betald arbetstid.

5.3 Utbildning av de anställdas styrelserepresentanter

Chefen för industridepartementet kommer senare denna dag att förordna att regeringen beslutar att lägga fram förslag till lag om styrelserepresentation för de anställda i aktieföretag och ekonomiska föreningar m. m. (prop. 1975/76: 166). Förslaget innebär att gällande lag ersätts av en ny permanent lag. Den gällande storleksgränsen för företag som omfattas av lagen föreslås samtidigt bli sänkt. Vidare har regeringen på fördragning av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag beslutat att lägga fram förslag om en ny permanent lag om styrelserepresentation för de anställda i bankinstitut och försäkringsbolag (prop. 1975/76: 169). Efter samråd med cheferna för finans- och industridepartementen får jag beträffande frågan om utbildning av de anställdas styrelserepresentanter anföra följande.

Den föreslagna vidgningen av styrelserepresentationen för de anställda kommer att ställa kraftigt ökade krav på utbildningsinsatser. Mot bakgrund av att de anställda alltmer kan sägas ta på sig ett förvaltningsansvar för företagen genom att medverka i styrelserna finner jag det

lämpligt att kostnaderna för statliga bidrag till utbildningen liksom hittills bärs av produktionen. De fackliga organisationerna synes vara väl lämpade att även i fortsättningen ta hand om utbildningen. Bidrag bör alltså utgå till de fackliga huvudorganisationerna för den utbildning som de anordnar för styrelserepresentanter för de anställda. LO och TCO beräknar att det för budgetåren 1976/77—1978/79 föreligger behov av att utbilda 15 000 nya styrelseledamöter och suppleanter.

Jag beräknar att av den del av arbetarskyddsavgiften som för åren 1977—1979 skall föras till arbetarskyddsfonden ett belopp som motsvarar 0,02 % av avgiftsunderlaget behövs för bidrag till dessa utbildningskostnader. Bidragsbeloppet beräknas på innevarande års avgiftsunderlag uppgå till ca 30 milj. kr. per år. Frågan om bidragsbehovets storlek får därefter tas upp till ny prövning. Det ekonomiska stödet till de fackliga organisationernas utbildning i anledning av reformerna för ökat personalinflytande bör samordnas. Jag kommer därför i det följande vid min behandling av finansieringsfrågorna att ta hänsyn även till behovet av bidrag till kostnaderna för utbildning av de anställdas styrelserepresentanter.

I det följande föreslås arbetarskyddsavgiften höjd fr. o. m. den 1 januari 1977. Detta innebär att avgiften uppbärs med början i mars 1977. Som jag nyss har nämnt, beräknas vissa medel som har avsatts för bidrag till utbildningskostnaderna under den hittillsvarande försöksperioden finnas kvar vid periodens utgång. Jag förordar att den 1 juli 1976 kvarstående medel även i fortsättningen får tas i anspråk för bidrag till kostnaderna för utbildning av styrelserepresentanter i enlighet med de förslag som läggs fram denna dag.

5.4 Arbetstlivsforskning

Forskning vid universitet och högskolor. I betänkandet (SOU 1973: 55) Beteendevetenskaplig arbetstlivsforskning uttalas att det är viktigt att det sker en utbyggnad av arbetstlivsforskningen liksom av den arbetsvetenskapliga utbildningen inom olika delar av det högre utbildningssystemet. Utredningen förordar att fasta forskar- och lärartjänster inriktade på arbetstlivsforskningen inrättas vid de beteendevetenskapliga universitetsinstitutionerna, vid de tekniska högskolorna och fakulteterna samt vid de företagsekonomiska institutionerna. Dessutom bör forskare från tillämpningsinriktade forskningsinstitutioner engageras i den högre undervisningen som handledare för blivande forskare.

De remissinstanser som har berört denna fråga har genomgående understrukit behovet av en förstärkning av den arbetsvetenskapliga forskningen och utbildningen. Detta gäller inte minst de remissinstanser som har ställt sig avvisande till utredningens förslag om att inrätta ett fristående forskningsinstitut. Några remissinstanser anser att det forsk-

nings- och utvecklingsarbete som avses bli bedrivet i institutets regi i största möjliga utsträckning bör förläggas till institutioner vid de högre utbildningsanstalterna. LO understryker behovet av samordning mellan det föreslagna institutet och universiteten och pekar på möjligheten till delade tjänster.

I förslag till riksdagen (prop. 1975/76: 100 bil. 10) har regeringen på grundval av ett förslag från UKÄ:s samrådsgrupp för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning framhållit att ökat utrymme bör beredas för arbetsvetenskapliga problem inom forskningen och forskarutbildningen. I propositionen föreslås att vissa nya tjänster inrättas vid samhällsvetenskaplig fakultet. Vidare uttalas att om nya forskartjänster inrättas utanför högskoleorganisationen bör dessa tjänster innefatta viss tjänstgöringsskyldighet inom högskoleorganisationen.

Det särskilda institut som i det följande kommer att förordas är inte ett alternativ till högskoleforskningen utan bör ses som ett komplement till forskningen vid högskolorna med ett praktiskt inriktat arbete styrt av arbetsmarknadens parter. Jag delar utredningsmannens och remissinstansernas uppfattning vad gäller behovet av samarbete mellan högskolorna och de forskningsorgan som finns vid sidan av dessa. Det är angeläget att till utbildningen återföra de erfarenheter om arbetsmiljöns och arbetsplatsernas utformning som kan vinnas i det praktiska utvecklingsarbetet.

Vidgade uppgifter för arbetarskyddsfonden. Arbetarskyddsfonden tillkom genom riksdagsbeslut år 1971 och tillförs medel genom en arbetarskyddsavgift som tas ut av arbetsgivarna i anslutning till yrkesskadeförsäkringsavgiften. Fonden har till uppgift att stödja information, utbildning och forskning som syftar till att motverka yrkesskador och annan ohälsa som orsakas av arbetsmiljön samt att få till stånd en bättre arbetsmiljö. Från år 1974 gavs fonden vidgade uppgifter samtidigt som den andel av arbetarskyddsavgiften som går till forskning och utbildning höjdes. Den forskning som stöds genom fonden är i första hand sådan som är praktiskt inriktad och som snabbt kan ge effekter i form av förbättrad arbetsmiljö. Även tekniskt utvecklingsarbete i anslutning till sådan forskning kan stödjas.

Fondens styrelse har satt bl. a. olycksfallsforskning, kemiska hälsorisker och arbetstidsfrågor i första rummet och för dessa problemområden publicerat rapporter med beskrivningar av området och av angelägna forskningsuppgifter. Dessa rapporter har stimulerat forskare att intressera sig för dessa forskningsområden och att komma in med ansökningar om forskningsmedel. Fonden har också sökt upp lämpliga forskare och sökt intressera dem för de förordade problemområdena.

Sedan fonden kom till har intresset vidgats från att främst gälla fysiska olycksfallsrisker, yrkessjukdomar etc. till att omfatta även psykiska och sociala sidor av arbetet, arbetstider m. m. Denna utveckling av fon-

dens verksamhet är uttryck för att arbetsmiljön i vidare mening är av intresse för fondens avnämare och har vunnit stöd i fondens anslagspolitik. Till denna utveckling har inte minst diskussionerna på fackligt håll bidragit. Arbetsmiljöutredningens nyligen framlagda förslag till ny arbetsmiljölag som är avsedd att ersätta den nuvarande arbetarskyddslagen är också uttryck för detta ändrade synsätt. Med arbetsmiljö förestås förutom arbetarskydd även arbetets organisation, arbetstid och arbetets anpassning till människan, dess fysiska utformning och psykiska innehåll.

Mot denna bakgrund faller det sig naturligt att knyta an till arbetarskyddsfonden i fråga om forskningsinsatser med anledning av arbetsrättsreformen.

Utredningen föreslår att arbetarskyddsfonden skall tilldelas programansvar för sådan forskning som avser individens problem i arbetslivet och den därmed sammanhängande frågan som avser arbetsorganisationen och dess funktionssätt. Därmed skulle även forsknings- och utredningsarbete som inte omedelbart avser att tillgodose skydds- och hälso-synpunkter i arbetslivet utan andra för individen positiva syften innefattas i arbetarskyddsfondens ansvarsområde.

Jag instämmer i utredningens förslag på denna punkt. Förslaget har också fått stöd av remissinstanserna och ligger enligt min mening i linje med hela den utveckling som nu sker på arbetslivets område. Jag anser sålunda att fondens uppgifter bör vidgas enligt förslaget.

Arbetarskyddsfonden har successivt bedrivit en alltmer aktiv programverksamhet och själv initierat projekt. Detta arbete har förutsatt goda kontakter med de forskningsinstitutioner som finns i landet. Kontakterna med avnämarna, dvs. med arbetsgivare och arbetstagare och deras organisationer har inte skett endast i fondens styrelse. Fondens kansli har upparbetat ett omfattande kontaktnät inom arbetslivet. De problem som fonden därvid har mött gäller främst kontakterna med arbetstagsidan. De fackliga organisationerna har i de flesta fall begränsade erfarenheter av samarbete med forskare och forskningsinstitutioner. Flertalet fackliga förtroendemän har ringa erfarenheter av högre utbildning och forskning. Detta medför svårigheter såväl när det gäller att med utgångspunkt i förekommande problem formulera och initiera forsknings- och utvecklingsarbete som när det gäller att återföra resultaten till medlemmarna.

Fonden fungerar i hög grad som ett kontaktorgan mellan det praktiska livet och forskningen. Parterna kan vid fonden få hjälp både med att formulera och initiera forskningsprojekt och med informations- och utbildningsinsatser för att återföra resultaten av forsknings- och utvecklingsarbetet till de berörda. Jag anser det angeläget att fonden fortsätter denna verksamhet och därvid prövar nya vägar att förstärka kontakterna mellan specialisterna och arbetslivet. En väg som därvid bör prö-

vas är att bereda fackliga förtroendemän möjlighet att under en viss tid arbeta vid någon forskningsinstitution.

En annan möjlighet är att fonden ställer medel till förfogande för att möjliggöra för fackliga organisationer att knyta forskare till sig för att initiera projekt på angelägna områden och för att till organisationerna återföra resultat av forsknings- och utvecklingsarbete.

Jag anser vidare att frågan om överföring av PA-rådets nuvarande informations- och dokumentationsverksamhet till ett nytt institut enligt utredningens förslag i första hand bör prövas i anslutning till en bedömning av fondens totala behov av informations- och dokumentationsresurser inom sitt ansvarsområde.

De utökade uppgifterna för fonden föranleder ändring i fondens instruktion. Det ankommer på regeringen att utfärda de bestämmelser som behövs.

Inrättande av ett institut. Utredningen föreslår att ett särskilt institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning inrättas under samhällets och arbetsmarknadsparternas ledning. Verksamheten enligt förslaget skall ha en praktisk problemlösande inriktning och ha sin tyngdpunkt i problem som gäller individen i arbetslivet samt arbetsorganisationen och dess funktionssätt. Utredningen har även övervägt möjligheten att knyta den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen till något av de statliga organ som redan sysslar med närliggande frågor, främst psykotekniska institutet vid Stockholms universitet eller institutet för social forskning (SOFI). Enligt utredningens uppfattning lämpar sig dock inget av dessa institut för de aktuella uppgifterna.

Flertalet remissinstanser delar uppfattningen att ett särskilt institut bör inrättas. Åtskilliga instanser anser emellertid att utredningen inte på ett tillfredsställande sätt har utrett möjligheterna att knyta verksamheten till befintlig statlig verksamhet. Som alternativ till det framlagda förslaget nämns anknytning till SOFI, psykotekniska institutet, arbetarskyddsstyrelsen eller inrättande av en nämnd knuten till arbetarskyddsfonden.

Jag delar uppfattningen att en anknytning till existerande statliga myndigheter, t. ex. arbetarskyddsstyrelsen framstår som mindre lämplig. Styrelsen har som huvuduppgift att utfärda bestämmelser och anvisningar enligt arbetarskyddsförfattningarna och svarar vidare genom yrkesinspektionen för tillsyn och rådgivning i arbetarskyddsfrågor. Forsknings- och utvecklingsarbete till stöd för arbetsrättsreformen bör enligt min mening i huvudsak vara förankrat hos arbetsmarknadens parter. Det måste vidare ske i former som endast med svårighet låter sig anpassas till myndighetsutövning. En anknytning till psykotekniska institutet eller SOFI är mer närliggande. Båda institutionerna ägnar sig åt forsknings- och utvecklingsarbete inom det arbetsvetenskapliga området. Båda leds av styrelser där arbetsmarknadens parter är företrädade. De båda instituten har emellertid tyngdpunkten i sin verksamhet förlagd till

andra områden inom det arbetsvetenskapliga fältet än det som här gäller. För psykotekniska institutets del ligger tyngdpunkten på det psyko-fysiologiska området och för SOFI:s del på arbetsmarknadsforskning. Inget av instituten har varit engagerat i det företagsdemokratiska utvecklingsarbete som har bedrivits av parterna i gemensam regi under de senaste åren. Jag delar därför utredningsmannens uppfattning att man bör söka en annan organisatorisk lösning.

Från fackligt håll har framförts invändningar mot att verksamheten inordnas i högskoleorganisationen. Det har därvid anförts att man eftersträvar en organisation som är inriktad mot praktiska problem och som styrs av arbetsmarknadens parter. Det medför ett utpräglat mång- och tvärvetenskapligt arbetssätt utan bindningar till en uppdelning i vetenskapliga discipliner. Jag delar detta synsätt. Inriktningen av arbetet liksom rapporteringen skall göras med hänsyn till avnämarnas behov. Den verksamhet som åsyftas kommer i betydande utsträckning att ha karaktär av s. k. aktionsforskning. Det innebär i motsats till traditionellt beskrivande och analyserande samhällsforskning att forskarna engagerar sig i förändringar där utvecklingen i hög grad bestäms av de lokala parterna och där såväl forskarens insats som rapporteringen i hög grad är beroende av de lokala parternas agerande. Det är därför viktigt att finna en öppen och obunden form för verksamheten.

Samtidigt som det således finns motiv för att organisatoriskt skilja den tilltänkta verksamheten från högskoleorganisationen finns det andra motiv som talar för att verksamheten bör ha en sådan anknytning. Det är således angeläget att utvecklingsarbetet bedrivs med accepterade vetenskapliga metoder. Forskningsverksamhetens trovärdighet och genomslagskraft såväl hos arbetsmarknadsparterna som hos myndigheterna och den intresserade allmänheten kommer att vara beroende av att verksamheten är av god vetenskaplig standard. Institutet behöver därför kunna dra till sig medarbetare vilkas integritet och kunnande som forskare inte sätts ifråga.

En annan viktig aspekt är hur resultaten av det arbete som bedrivs vid institutet skall föras ut. Som jag tidigare har framhållit är det arbetsmarknadens parter och de anställda på de berörda arbetsplatserna som är mottagare av institutets arbete. Men det är även viktigt att kunskaperna om hur arbete i framtiden bör organiseras förs in i utbildningen. Inte minst i den högre utbildningen måste hänsyn tas till vad som kommer fram i det företagsdemokratiska utvecklingsarbetet. Jag anser därför att den tilltänkta verksamheten bör ha en anknytning till den högre utbildningen. Jag återkommer i det följande till hur det bör ske.

Som jag tidigare har framhållit bör programansvaret för forskning om arbetsorganisationen och dess funktionssätt vila på arbetarskydds-fonden. Mot bakgrund av de överväganden som jag nu har redovisat förordar jag att ett särskilt institut inrättas fr. o. m. januari 1977. Ett lämp-

ligt namn på institutet kan vara centrum för arbetslivsfrågor. Institutet bör vara ett fristående institut under statens och arbetsmarknadsparternas ledning. Tyngdpunkten i institutets verksamhet bör ligga på forskning och utvecklingsarbete kring problem som rör individer och grupper i arbetslivet, arbetsmarknadsparternas relationer och inflytandefrågor samt arbetsorganisationen och dess funktionssätt.

Institutet bör fungera som en central referenspunkt för det tillämpade forsknings- och utvecklingsarbetet på arbetslivets område. Institutet bör hålla sig väl underrättat om aktuella arbetslivsfrågor liksom om såväl inhemsk som utländsk forskning på området. Institutet bör påta sig en samordnande funktion och därvid i första hand ägna de egna krafterna åt problem som inte bearbetas på annat håll. Avgränsningen av institutets arbetsområde får bli en fråga för arbetsmarknadens parter att avgöra. Avgränsningen bör komma till uttryck genom det programarbete som arbetarskyddsfonden avses få i uppdrag att utföra och genom fondens medelsbeviljning. Den arbetsrättsliga reform som är huvudmotivet till förslaget om inrättande av institutet har karaktär av ramlag för de anställdas medbestämmande i arbetslivet. Det innebär att det i första hand är de anställda som genom sina fackliga organisationer har att avgöra vilka förändringar som bör genomföras och vilken typ av forsknings- och utvecklingsarbete som behövs för att bana väg för de önskade förändringarna. Med tanke på institutets nära relation till arbetarskyddsfonden framstår det som naturligt att placera det i nära anslutning till fonden.

Utredningen föreslår att staten och SAF gemensamt skall inrätta och finansiera institutet samt att staten i styrelsen skall företrädas i sin egenkap av arbetsgivare. Mot detta invänder flera remissinstanser att institutets ställning som fristående organ lätt kan ifrågasättas med en sådan utformning av huvudmannaskap och finansiering.

Jag ansluter mig till dessa synpunkter från remissinstanserna. Den arbetsrättsliga reform som är bakgrund till förslaget om ett institut har i huvudsak kommit till efter krav och önskemål från löntagarnas organisationer. Frågor om arbetets organisation och fördelning visar sig inte sällan förorsaka kontroverser mellan arbetsgivare och anställda. Institutet kommer således att också arbeta med frågor där parterna kan ha motstridiga intressen. Jag finner det angeläget att frågan om institutets huvudmannaskap och finansiering löses så att de bästa möjliga förutsättningar skapas för att institutet skall kunna arbeta effektivt och självständigt. Jag förordar därför att staten ensam blir huvudman för institutet och att medel för att täcka kostnaderna tas ur produktionen. Med den vidgning av arbetarskyddsfondens programansvar som jag tidigare har föreslagit fallet det sig naturligt att fonden svarar för institutets huvudsakliga finansiering. För att säkerställa den grundläggande finansieringen av institutet bör regeringen ur arbetarskyddsfonden årligen an-

visa medel för vissa fasta tjänster, lokalhyra och andra fasta kostnader. Därutöver får institutet eller enskilda forskare vid institutet på vanligt sätt söka medel för projektarbete. Man kan förmoda att institutets personal i första hand intresserar sig för frågeställningar som arbetarskyddsfonden har bedömt som angelägna i sitt programarbete. Därmed kommer ansökningar om medel också att i stor utsträckning rikta sig till arbetarskyddsfonden. Forskarna vid institutet bör dock självfallet kunna söka projektmedel även hos andra anslagsbeviljande myndigheter och institutioner.

Utredningen föreslår att institutet leds av en styrelse med företrädare för arbetsgivare på de privata och offentliga områdena samt av fackliga företrädare. Mot detta invänder flera remissinstanser, däribland LO att staten bör företrädas av samhällsintresset. Dessutom förordar flera remissinstanser att forskare blir företrädare i styrelsen.

Enligt min mening bör institutet ledas av en styrelse som utses av regeringen. Företrädare för arbetsmarknadens parter bör utgöra flertalet av ledamöterna i styrelsen. På arbetsgivarsidan bör såväl privata som statliga och kommunala representanter återfinnas. De fackliga organisationerna bör finnas företrädare till samma antal som arbetsgivarna. Därtill bör samhällsintresset och forskningen finnas representerad. De anställda vid institutet bör också vara företrädare i styrelsen.

För att säkerställa kontakten mellan institutet och den forskning och utbildning som bedrivs vid universitet och högskolor förordar jag att vissa tjänster vid institutet skall vara förenade med tjänstgöring inom den högre utbildningen. Jag har i dessa frågor samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

I fråga om samarbete med organisationer som bedriver konsultverksamhet inom arbetslivsområdet förordar utredningsmannen att det föreslagna institutet skall etablera ett nära samarbete med konsultföretag som stöds av arbetsmarknadsparterna. Härmed åsyftas i första hand PARÅdet. Mot detta invänder flera remissinstanser, däribland LO.

Jag delar remissinstansernas åsikt på denna punkt. Vid praktiskt inriktat utvecklingsarbete av den typ som institutet främst skall syssla med är det viktigt att det etablerar förtroendefulla och konstruktiva kontakter med arbetsmarknadsparterna och de anställda i de företag och myndigheter där utvecklingsarbetet skall bedrivas. Institutet måste få möjlighet att självt finna former för detta och skapa sin egen profil. Varje arrangemang som i förväg knyter samman institutet med någon annan organisation kan leda till att institutet inte utvecklas som önskvärt är. Önskemålet att finna former för att föra över institutets erfarenheter till företag som bedriver konsultverksamhet inom området bör lösas i former som inte innebär formella bindningar till vissa konsultföretag.

Utredningen tar inte ställning till institutets storlek i detalj, men uppskattar behovet till ca 35 forskare vartill kommer administrativ perso-

nal. Remissinstanserna ansluter sig i stort till förslaget även om några remissinstanser varnar för en allt för snabb uppbyggnad av institutet med tanke på att man därigenom kan beröva universitet och högskolor en allt för stor del av forskarna med intresse för tillämplad arbetslivsforskning. Med tanke på behovet av att inom institutet bygga upp en bred erfarenhet och behovet av att etablera långsiktiga kontakter med parterna bör den fasta forskarstaben uppgå till ca 10 personer. Om institutet under de första verksamhetsåren engagerar sig i 3—4 större problemområden torde behovet av projektanknuten personal uppgå till ytterligare ett tiotal. Den projektanknutna personalen bör företrädesvis sökas bland personer med praktisk erfarenhet från arbetslivet. En möjlighet som utredningen pekar på och som bör prövas är att engagera personer med erfarenhet från arbete i arbetsmarknadens organisationer. Med tanke på det breda internationella intresset för arbetslivsfrågorna bör institutet även utnyttja möjligheten att anlita personer med erfarenhet från utvecklingsarbete i andra länder i projektarbetet. Det bör ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter för institutet och därvid ta hänsyn till önskemålet att föreberedande åtgärder för institutets start bör vidtas redan under innevarande år.

5.5 Finansiering

Kostnaderna för information, utbildning och forskning med anledning av reformerna på arbetsrättens område bör, som jag tidigare har framhållit bäras av produktionen. För att bidra till att täcka dessa kostnader förordar jag att arbetarskyddsavgiften höjs från den 1 januari 1977. De nämnda kostnaderna föranleder en höjning från nuvarande 0,10 % till 0,15 %, vilket beräknat på innevarande års avgiftsunderlag, innebär uppskattningsvis 230 milj. kr.

Till detta kommer för åren 1977—1979 kostnaden för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda. Denna kostnad bör finansieras genom en ytterligare höjning av arbetarskyddsavgiften med 0,02 procentenheter, vilket uppskattningsvis innebär 30 milj. kr., beräknat på årets avgiftsunderlag. Medlen bör för angivet ändamål fördelas till de fackliga organisationerna enligt bestämmelser som regeringen utfärdar.

Jag föreslår alltså att arbetarskyddsavgiften höjs från nuvarande 0,10 % till 0,17 %, vilket motsvarar ca 260 milj. kr. Avsikten är att den del av höjningen som avser att täcka kostnaderna för utbildning av styrelserepresentanter skall omprövas efter tre år.

De medel som beräknas inflyta genom höjning av arbetarskyddsavgiften bör fördelas på följande sätt: 15 % bör utgöra bidrag till statsverkets kostnader för arbetarskyddsverkets verksamhet, 27 % bör anslås för information och utbildning i anslutning till den föreslagna arbets-

rättsreformen och 12 % bör anslås för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda. Återstoden bör fördelas av arbetarskyddsfondens styrelse enligt bestämmelser som utfärdas av regeringen. Av sistnämnda medel bör regeringen årligen anvisa medel för täckande av grundkostnaderna för centrum för arbetslivsfrågor. Bidrag till information och utbildning med anledning av arbetsrättsreformen bör för år 1977 utgå till såväl arbetsgivar- som arbetstagarorganisationer men där- efter enbart till arbetstagarorganisationer. Det är f. n. omöjligt att göra en exakt bedömning av det informations- och utbildningsbehov på sikt som följer av arbetsrättsreformen. Jag har därför för avsikt att då erfarenheter av verksamheten vunnits göra en förnyad prövning av bidragsbehovet.

Den föreslagna höjningen av arbetarskyddsavgiften medför att medel står till förfogande först i mars månad 1977. De informations- och utbildningsinsatser som arbetsmarknadsorganisationerna planerar med anledning av arbetsrättsreformen måste emellertid sättas igång omedelbart efter riksdagens beslut som förberedelse för lagens föreslagna ikraftträdande den 1 januari 1977. Organisationerna har därför behov av ekonomiskt stöd redan under innevarande år. För att möjliggöra detta bör medel för ändamålet tillfälligt kunna lånas ur fondens kapitalbehållning.

6 Vissa lagfrågor

De förslag som jag har lagt fram i det föregående föranleder ändring i lagen (1971: 282) om arbetarskyddsavgift.

I 1 § lagen föreskrivs skyldighet för arbetsgivare att erlægga arbetsgivaravgift som bidrag till arbetarskydd (arbetarskyddsavgift). Enligt 4 § skall en fjärdedel av arbetarskyddsavgiften utgöra bidrag till statsverkets kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Återstående tre fjärdedelar skall användas till forskning och utveckling samt utbildning och information angående arbetarskydd och till kostnader för regionala skyddsombud. Medlen tillförs arbetarskyddsfonden och förvaltas efter grunder som regeringen fastställer.

Det vidgade användningsområde för arbetarskyddsavgiften bör komma till uttryck i 1 § lagen om arbetarskyddsavgift. Av paragrafen bör framgå att arbetarskyddsavgiften utgör bidrag inte bara till arbetarskydd i egentlig mening utan även till forskning och utveckling samt utbildning och information rörande arbetslivs- och inflytandefrågor.

Höjningen av arbetarskyddsavgiften kräver ändring i 3 §. Som jag nyss har nämnt bör i fortsättningen 15 % av den högre avgiftssumman utgöra bidrag till arbetarskyddsverkets finansiering, medan återstoden tillförs arbetarskyddsfonden. Detta föranleder ändring i lagens 4 §. Pa-

ragrafen bör vidare kompletteras beträffande användningen av de medel som tillförs fonden. Till de ändamål som redan anges i 4 § bör läggas, att avgiften utgör bidrag till kostnader för forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt. Vidare bör anges att avgiften utgör bidrag till kostnader för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda.

Liksom hittills får det ankomma på regeringen att ange grunderna för medlens förvaltning och att, inom ramen för ändamålsangivelserna i 4 §, föreskriva angående medlens användning. I sistnämnda hänseende förutsätts ändringar i instruktionen för styrelsen för arbetarskyddsfonden.

Mot denna bakgrund har inom arbetsmarknadsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1971: 282) om arbetarskyddsavgift.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 282) om arbetarskyddsavgift,

dels att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för finansiering och utformning av stöd till information, utbildning och forskning beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt som jag har anfört i det föregående,
2. godkänna de allmänna riktlinjer för finansiering och utformning av stöd till utbildning av styrelserepresentanter för de anställda som framgår av vad jag har anfört.

